

ความหมายของคติชนวิทยา

คำว่า **คติชน** คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คติชนวิทยาสนใจนำมาศึกษา ส่วนคำว่า คติชนวิทยานั้น กิ่งแก้ว อรรถากร ให้คำจำกัดความว่า (กิ่งแก้ว อรรถากร, 2520 : หน้า 2) คำว่า **คติชนวิทยา** คือ วิชาซึ่งว่าด้วยการศึกษาคติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตทางวัฒนธรรมนี้เป็นมรดกที่รับทอดกันมาทั้งภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่มด้วย (กิ่งแก้ว อรรถากร, 2520 : หน้า 2)

“คติชนวิทยา” คติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตนี้จะเป็นมรดกที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมา ทั้งภายในกลุ่มชนเดียวกันและแพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่ม โดยได้ให้เหตุผลของการใช้คำว่า คติชนวิทยา แทน คติชาวบ้านว่า คำว่า ชาวบ้าน อาจจะสร้างความเข้าใจผิดได้ว่าเกี่ยวข้องกับเฉพาะชาวชนบทหรือบางระดับเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว Folklore จะเกี่ยวข้องกับทุกคนทุกสถานภาพที่มีลักษณะร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งลักษณะ คติชาวบ้านจึงเป็นข้อมูลเพียงส่วนหนึ่งที่นักคติชนวิทยาสนใจที่จะศึกษา และในคำว่า คติชนวิทยา จะมีความหมายที่กว้างกว่าคติชาวบ้านด้วยตามศัพท์ Folklore จะเป็นเรื่องที่ว่าด้วยวิถีชีวิตตามชนบประเพณีของกลุ่มชน (กิ่งแก้ว อรรถากร, 2520 : หน้า 2)

มัลลิกา คนานุรักษ์ (2550 : หน้า 1) ได้ให้ความหมายของ คติชนวิทยา ไว้ว่า คติชนวิทยาเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นปรากฏให้เห็นเด่นชัด ผู้ศึกษาด้านคติชนวิทยาจึงมุ่งความสนใจไปที่กลุ่มคนพื้นบ้านที่ความเจริญทางเทคโนโลยียังเข้าไม่ถึงในหมู่บ้าน คนพื้นบ้านจะมีลักษณะเด่นตรงที่มีการดำเนินชีวิต ที่คล้ายๆ กัน แตกต่างจากคนในเมืองที่มีอาชีพต่างกัน ในขณะที่คนในเมืองจะอยู่แบบตัวใคร ตัวมัน สำหรับการศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย มักเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะทางเท่านั้น เช่น การรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้าน สุภาษิต ปริศนาคำทาย เป็นต้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งในช่วงปี 2515 - 2525 สถาบันการศึกษาส่วนภูมิภาคได้เริ่มสนใจที่จะเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้านและเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่น ด้วยเกรงว่ามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะสูญหายไป อีกทั้งในช่วงปี 2520 เกิดกระแสนิยมศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น สืบเนื่องจากวรรณคดีท้องถิ่นมีความหมายเกี่ยวข้องกับนิทานท้องถิ่นอยู่มาก จึงทำให้มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวรรณคดีท้องถิ่นกับนิทานท้องถิ่น (ศิริพร จูฑะฐาน ฌ กลาง, 2537 : หน้า 9)

เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทย์ (2558 : หน้า 6-7) ได้กล่าวถึงคติชนวิทยาไว้ว่า

เดิม “คติชน” มาจากคำว่า “คติชาวบ้าน” ประกอบด้วยคำสองคำ คือ “คติ” ซึ่งหมายถึง ทาง หรือ แนวทาง หรือวิถี และ “ชน” หมายถึง ชาวบ้านหรือชาวชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น เมื่อเอาคำทั้งสองคำมารวมเข้าด้วยกันเป็น “คติชน” จึงหมายถึง เรื่องราว แนวทาง หรือวิถี ดำเนินชีวิตของชาวบ้านหรือชาวชนบท โดยใช้การบอกกล่าว เล่าขาน กล่าวถึงแบบโจษขานออกมาทั้งในรูปแบบที่เป็นภาษาหรือถ้อยคำ (verbal) และไม่ใช่ถ้อยคำหรือวัตถุสิ่งของ (non-verbal or material) ต่างๆ ซึ่งได้แก่ นิทาน สำนวน สุภาษิต คำพังเพย เพลง การละเล่น ความเชื่อ ศิลปะ และสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ แต่คนโดยทั่วไปมักจะคุ้นกับคติชนในรูปแบบภาษา เพราะไม่ว่าจะเป็น verbal

folklore หรือ non – verbal folklore ก็จะต้องใช้ภาษา หรือ “verbal” เป็นสื่อในการเผยแพร่เรื่องราวคติชนทั้งนั้น จนถึงกับเรียกคติชนว่าเป็นเรื่องราวต่างๆ ของชาวบ้านที่บอกเล่าสืบต่อกันมาโดยวิธีมุขปาฐะ

คติชนและคติชนวิทยามีความแตกต่างกันในความหมายเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ คติชนหมายถึงเรื่องราวโบราณที่บอกเล่าถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยคำพูดหรือมุขปาฐะ ซึ่งเรื่องที่บอกเล่าเหล่านั้นมักจะอยู่ในรูปของ นิทานปรัมปรา ตำนาน สำนวน ภาษิต พังเพย ปรีศานาคำทาย เพลงพื้นบ้าน การแสดง การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปะ และสิ่งประดิษฐ์ ส่วนคติชนวิทยาเป็นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับคติชนประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น トラバไตที่มนุษย์ยังอยู่เป็นสังคมและมีวัฒนธรรม トラバไตนั้นก็ยังคงมีเรื่องราวเกี่ยวกับคติชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด

บรรณานุกรม

กิ่งแก้ว อัทธากร. (2520). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู
โรงพิมพ์คุรุสภา.

เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย. (2558). **คติชนวิทยาประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มัลลิกา คณารักษ์. (2550). **คติชนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง. 2537. **ในท้องถิ่นนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททาง
สังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มติชน.